

Na veitokoni cava sa tiko kei na vanua o rawa ni vukei kina

Kevaka e leqataki na nomu bula, qirita na 111.

Mo kila na itukutuku vou duadua, raica na www.civildefence.govt.nz qai vakamuraia na itukutuku ena initaneti ni Tabana ni Veivukei ena gauna ni Leqa Tubukoso kei na itukutuku e tabaki raraba.

Lewenivola

- [Vanua ni Vakaruru kei na icili](#)
- [Motoka kei na veitosoyaki](#)
- [Veitokoni vakailavo](#)
- [Bulabula ni yago kei na ituvaki ni bula](#)
- [Veitokoni vei ira na vakaleqai na ituvaki ni yagodra](#)
- [Veitokoni vei ira na Whānau Māori](#)
- [Veitokoni vei ira na kai Pasifika](#)
- [Veitokoni vei ira na duikaikai](#)
- [Ira mai vanua tani](#)
- [Bula ni manumanu](#)
- [Inisua](#)
- [Ira na saumi rede kei ira na itaukei ni vale](#)
- [Koronivuli kei na veivanua ni muri vuli](#)

Vanua ni vakaruru kei na icili

Biuta nomu itikotiko

Kevaka e gadrevi mo sa biubiu mai na vanua o tiko kina ena vuku ni leqa tubukoso, yalovinaka mo gole vei ira na nomu itokani se whānau/vuvale kevaka e rawa.

Kevaka o na sega ni rawa ni tiko kei ira nomu whānau/vuvale, o rawa ni gole ena Veivanua ni Vakaruru e Vakarauteki vei ira na lewenivanua raraba. Mo

rawa ni kila na Veivanua ni Vakaruru eso, raica na website ni Tabana ni Veivuke ni Leqa Tubukoso vei ira na Lewenivanua.

Kauta na iyaya bibi eso o na gadreva. Wili kina na wainimate, isulu katakata kei na isulu ni gone.

Kevaka e tiko e dua nomu koli e dau veitokoni ena vuku ni leqa ni ituvaki ni yagomu, mo kauta tale ga.

Veitaratara kei na dua na Tabana ni Veivuke ni Leqa Tubukoso kevaka o sega ni yaco rawa ki na dua na Vanua ni Vakaruru qai veivosakitaka na veika o rawa ni cakava.

Raica na Tabana ni Veivuke ni Leqa Tubukoso vei ira na Lewenivanua ena www.civildefence.govt.nz/find-your-civil-defence-group/.

Motoka kei na veitosoyaki

Veitosoyaki e gaunisala

Vakamuraia na veidusimaki ni vakaillesilesi kei na Tabana ni Veivuke ni Leqa Tubukoso vei ira na Lewenivanua.

Ena veika me baleta na veitosoyaki, vakamuraia na itukutuku ni Tabana ni veitosoyaki e gaunisala e tabaki ena itukutuku raraba se raica na www.nzta.govt.nz/traffic-and-travel-information/

Vakayagataka na idusidusi ni Veilakoyaki e Vakarautaka na Tabana ni Veitosoyaki e Niusiladi mo vakarautaka kina na nomu ilakolako, qori e tiko ena www.journeys.nzta.govt.nz/journey-planner/

Veitokoni vakailavo

Veivuke vakailavo

Ena rawa ni veivuke vei iko na Tabana ni Cakacaka kei na Veisaumi ena kena saumi na veika bibi. Kevaka sara mada ga o cakacaka tiko.

E duidui na vei ituvaki yadua. Na Tabana ni Cakacaka kei na Veisaumi ena rawa ni veivuke mo sauma na veika me vaka na:

- iyaya ni moce,
- kakana,
- rede,
- bili ni livaliva,

- vakavinakataki ni so na ka, se
- sosomitaki ni so na iyaya.

Na veika ena rawa ni soli vei iko kei na nomu rawa ni sauma lesu tale ena vakatau ena kemu ituvaki.

Rai ena www.workandincome.govt.nz se qirita na 0800 559 009 mo kila kina eso tale na itukutuku.

Na veivuke mai vei ira na baqe

Kevaka o sotakaya na veika dredre vakailavo ena vuku ni leqa tubukoso, mo vosa vua na nomu baqe ena gauna totolo duadua.

Era rawa ni vosa vei iko ena vuku ni veika e rawa ni o cakava o ira na vakaillesilesi era qarava na veika dredre era tiko ena baqe.

E vuqa na baqe era rawa ni veivuke ena vuqa na sala e vakatau ena kemu ituvaki. Oqo e oka kina na:

- Veisautaka me saumi walega na tubu ena loma ni dua na gauna lekaleka, kei na
- Kakua ni lavaki na isau ni kena voroki na ivakarau ni vakacuru ilavo me maroroi ena loma ni dua na gauna.

E duidui na vei ituvaki yadua. Na totolo ga ni gauna o vosa kina vua na nomu baqe, na kena vinaka ni nodratou veivuke.

Bulabula ni Yago kei na ituvaki ni bula

Veivuke e vakarautaki ena tabana ni bula

E tiko ga na veivuke ni tabana ni bula ena gauna o gadreva kina.

Kevaka o tauvimate bibi qai gadreva na vei qaravi ena vuku ni leqa tubukoso, mo gole ena taba ni vei qaravi ni leqa tubukoso o voleka kina **se qirita na 111**.

E sega beka ni bibi na ituvaki? O rawa ni veitaratara ena Talevoni ni Bula ena 0800 611 116. Na naba ni veitaratara ena tabana ni bula e dola tu ena 24 na aua, 7 na siga dua na macawa mo rawa ni vakasalataki ena vei qaravi ni bula sega ni saumi mai vei ira na kenadau. Na ivakasala qori e okati kina na vanua mo gole kina kei na gauna mo lai dikevi se qaravi kina kevaka o gadreva.

Mo laurai vua e dua na Vuniwai se lai dikevi wasoma ena tabana ni bula? Mo qirita nomu Vuniwai se na tabana ni bula mo tuvanaka na gauna ni

nomu lai laurai kina. Ena rawa ni vakadeitaki vakatotolo na gauna ni nomu laurai kevaka o vakamacalataka na leqa e tarai iko.

Kevaka e sega na nomu vuniwai se sega ni dola na vanua o dau qaravi vakawasoma kina, o rawa ni lai laurai ena tabana ni veiqaravi ni leqa tubukoso e voleka vei iko. Ena sega ni gadrevi mo tuvanaka taumada na gauna mo lai laurai kina, ia o na rawa lai wawa toka kina mo qai laurai.

Kevaka o via kila na vanua ni veiqaravi ena vuku ni leqa tubukoso, rai ena www.healthpoint.co.nz/gps-accident-urgent-medical-care/.

Wainimate o dau vakayagataka

Kevaka e sa oti koso na memu wainimate se kevaka e sega ni dua na vanua o rawa ni kauta mai kina, ena vinaka mo lai raica e dua na vuniwai me solia e dua tale na ivola ni memu wainimate.

Kevaka o sega ni rawa ni raica na vuniwai, ena rawa ni veivuke na vanua e volitaki kina na wainimate. O ira na dau soli wainimate era rawa ni solia vei iko na wainimate me veivuke ena loma ni tolu na siga. E rawa ni sau levu toka ni sega ni Veivuke kina na Matanitu ena kena saumi.

Kevaka o via kila na vanua ni volitaki wainimate raica na www.healthpoint.co.nz/pharmacy/.

Misini livaliva ni veiqaravi ni bula

Kevaka e sega na nomu idini ni livaliva qai o vinakata na livaliva me baleta na misini ni veiqaravi ni bula, wainimate, se misini me vakabalavutaki kina na bula, mo veitaratara kei na nomu kabani ni livaliva qai vakamacalataka na kemudou ituvaki. Kevaka e sega ni vakayacori kina e dua na ka, veitaratara kei ratou na vakarautaka na misini qori. Kevaka e sega ni mani rawa qori, qirita na 111.

iTuvaki ni nomu Bula

E dau vakavuna na nuiqawaqawa na ituvaki ni leqa tubukoso. Qori na veika ena dau vakilai ena ituvaki dredre. E yaga sara vakalevu na nomu veivosaki kei na nomu vukei ira tale eso.

Me baleta na veivuke e vakarautaki vei ira na lomabibi, nuiqawaqawa se vakaleqai na nodra ituvaki ni nodra vakasama, mo qirita se text taka ga na Need to Talk? ena 1737. O rawa ni veivosaki kei na dua na kenadau e sega ni saumi, ena loma ni 24 na aua dua na siga, 7 na siga dua na macawa.

Kevaka o via kila na vanua o rawa ni lai veitalanoa sara ga kina kei na dua na kenadau ena ituvaki ni vakasama, rai ena

www.wellbeingsupport.health.nz

Ena gauna o vakila kina na veika dredre e bibi dina mo dau moce vakavinaka. Ena ivakasala e vauca nomu rawa ni moce vakavinaka raica na

www.healthnavigator.org.nz/sleep-tips/.

Kevaka e tarai ira na luvemu na ituvaki ni leqa tubukoso, mo vakamacalataka vei ira na veika e yaco tiko. Ena ivakasala ena nodra vukei na gone mera vosota ena gauna ni leqa tubukoso raica na

www.kidshealth.org.nz/coping-natural-disaster.

Mo raica eso tale na veivuke me baleta na ituvaki ni vakasama raica na

www.getready.govt.nz/mental-wellbeing/.

Veitokoni ena saula ni koro lelevu

Kevaka o dauteitei se susu manumanu, e vakarautaki tale ga na veitokoni ena Rural Support Trust.

Mo veitaratara kei na Rural Support Trust 0800 Rural Help (0800 787 254) se raica na www.rural-support.org.nz.

Veitokoni vei ira na vakaleqai na ituvaki ni yagodra

Veivuke raraba e vakarautaki

Kevaka o vinakata vakatotolo na veivuke, qirita na 111. Kevaka e dredre mo rogoca e dua na ka se vosa ena talevoni, o rawa ni rejisita me vakau mai vei iko na itukutuku ni 111 TXT ena www.police.govt.nz/111-txt.

Me baleta na veivuke e vakarautaka na tabana ni bula, mo veitaratara ena Talevoni Bula ni Whakarongorau Aotearoa, e Niusiladi. Qirita na 800 111 213 se txt ina 8988.

Kevaka e dredre mo rogoca e dua na ka se vosa ena talevoni, o rawa ni veitaratara ena talevoni mo vakayagataka na veiqaravi ni Veisoli itukutuku e Niusiladi na New Zealand Relay Service. Mo kila na veiqaravi qori, rai ena www.nzrelay.co.nz.

Toki kei na koli e veitokoni ena vuku ni leqa ni ituvaki ni yago

Mo kauta tiko kei iko na nomu koli e dau veitokoni kevaka ena gadrevi mo gole ena Veivanua ni Vakaruru ni Lewenivanua. Mo kauta na veika bibi me

baleti iko kei na nomu koli. Okati kina na misini eso, wainimate, isulu katakata kei na veika e baleti ira na gone.

Misini livaliva ni veiqaravi ni bula

Kevaka e sega nomu idini livaliva, mo veitaratara kei na nomu kabani livaliva qai vakamacalataka na kemu ituvaki, kevaka o gadreva na livaliva me waqa kina na misini livaliva ni veiqaravi ni bula, wainimate se na misini livaliva me vakabalavutaka na bula. Kevaka e sega ni vakayacori kina e dua na ka, veitaratara kei ratou na vakarautaka na misini qori. Kevaka e sega ni mani rawa qori, qirita na 111.

Veitokoni vei ira na Whānau Māori

Veivuke raraba e vakarautaki

Na Tabana ni Veivuke ni Leqa Tubukoso vei ira na Lewenivanua erau cakacaka vata kei na Te Puni Kōkiri. Era na cakacaka vata kei na iwi, hapū kei na isoqosoqo vaka Māori mera vakadeitaki nira vukei tale ga o ira Māori era vakaleqai.

Veitokoni vei ira na kai Pasifika

---

iTukutuku kei na Veitokoni raraba

Na Tabana ni Veivuke ni Leqa Tubukoso vei ira na Lewenivanua e cakacaka vata kei na Minisitiri vei ira na kai Pasifika. Era na cakacaka vata kei na vei iliuliu ni Pasifika, lewe ni itikotiko kei ira na isoqosoqo ni kai Pasifika mera vakadeitaka nira na vukei na kai Pasifika era vakaleqai.

Mo kila na itukutuku ni veivuke ni leqa tubukoso vei ira na lewe ni Pasifika, rai ena website ni Minisitiri ni Kai Pasifika kei na kena tabana ena iVolamata.

- Website: www.mpp.govt.nz/emergency-response
- Facebook: @MinistryforPacificPeoples

Veitokoni ni duikaikai ena itikotiko

---

iTukutuku kei na Veitokoni raraba

E cakacaka vata na Tabana ni Veivuke ni Leqa Tubukoso vei ira na Lewenivanua kei na Minisitiri ni Duikaikai ena iTikotiko. Era na cakacaka

vata kei ira na iliuliu ni duikaikai, kei na isoqosoqo ni vei itikotiko mera vakadeitaka nira vukei na Duikaikai era vakaleqai.

Raica na itukutuku ni veivuke ni leqa tubukoso ena veimataqali vosa ena website ni Minisitiri ni Duikaikai ena iTikotiko kei na kena tabana ena iVolamata.

- Website: www.ethniccommunities.govt.nz
- Facebook: @ethniccommunities.govt.nz

O ira era lako mai na veivanua tani

Nodra vukei na lako mai vanua tani

Kevaka o sega ni lewenivanua e Niusiladi qai o vinakata na veivuke, o rawa ni vakayagataka tale ga na veitokoni ena tabana oqo. O rawa ni veitaratara tale ga kei na Valenivolavola e Mata ni nomu Matanitu

Mo kila na vanua e tiko kina na Valenivolavola ni Mata ni nomu Matanitu, raica na www.mfat.govt.nz/en/embassies/.

Kevaka o veisiko mai Niusiladi qai mai vakaleqai na nomu ilakolako, mo veitaratara kei na nomu inisua ni veilakoyaki.

Sa boko/sa oti na gauna ni nomu ivolatara ni tiko

Veitaratara kei na Tabana ni Curuvanua e Niusiladi mo vukei ena veika e vauca na nomu ivolatara ni tiko ena www.immigration.govt.nz/about-us/contact

Nodra bula vinaka na manumanu

Taqomaki ni manumanu

E nomu itavi mo qarava nomu manumanu. E gadrevi mo na qarauni ira na nomu manumanu ena gauna ni leqa tubukoso.

Kauta na nomu manumanu susu kevaka e sega na leqa ena nomu dro ki na vanua ni vakaruru.

Kevaka o na biuti ira tu mai nomu manumanu, mo vakadeitaka nira sa tiko ena dua na vanua taqomaki vinaka se vale ni maroro manumanu.

Vulica na itukutuku me baleta nomu qarauni ira na nomu manumanu ena gauna ni leqa tubukoso ena www.mpi.govt.nz/animals-in-emergencies/.

Leqataki ni nodra bula na manumanu

Mo veitaratara kei na Tabana ni Veivuke ni Leqa Tubukoso vei ira na Lewenivanua mo vakaraitaka na ituvaki ni nomu manumanu. Na Minisitiri ni Qaravi ni Teitei kei na Manumanu ena raica na qaravi ni ituvaki o sotava.

O na rawa ni raica na Tabana ni Veivuke ni Leqa Tubukoso vei ira na Lewenivanua ena www.civildefence.govt.nz/find-your-civil-defence-group/.

Manumanu e tauvimate se mavoia

Kevaka e tauvimate na nomu manumanu se mavoia, mo veitaratara kei na vuniwai ni nomu manumanu.

Inisua

Vakaleqai ni vale

Kevaka e vakacacani nomu vale, motoka se veika o taukena, mo tabaka ni bera ni o vagalalataka se kauta me lai vakavinakataki.

Vakaraitaka na itukutuku ni vakaleqai ni nomu iyaya vua nomu kabani ni inisua ena kena gauna totolo duadua. Ena tukuna vei iko na nomu kabani ni inisua na veika mo cakava tarava.

Maroroya na itukutuku ni veika o cakava kevaka ena gadrevi mo samaka vakatotolo nomu vale me rawa ni dou taqomaki qai savasava na itikotiko. Mo tabaka na kena ituvaki ni bera ni vakavinakataki kei na kena sa caka oti. Mo maroroya na ilavelave ni bili ni veika o sauma.

Kevaka e sega ni inisua nomu vale ia e inisuataki na veika o taukena, mo veitaratara kei na nomu kabani ni inisua ena veika e okati kina. Mo veitaba vakalevu qai vola na veika kece o viritaka laivi.

Vakaleweni ni veika me saumi mai na inisua

Mo veitaratara kei na kabani ni nomu inisua mo cakava e dua na NHCover claim se veika me sauma na inisua ena vuku ni vakacacani ni veika o taukena ena leqa tubukoso.

Na Tabana ni Leqa Tubukoso na Toka Tū Ake e cakacaka vata kei na kabani ni inisua me rawa ni ratou matataki ira na itaukei ni vale.

Ena dikeva na leqa na kabani ni nomu inisua, qarava qai sauma na veika e vauci ena veika o lavaka. Wili kina na tikina e vauca na NHCover.

Veivuke ena veika me sauma na inisua

E sega ni saumi na Tabana ni Veiqaravi e qarava na veika e lavaki me sauma na inisua e Niusiladi. Ena rawa ni vukei iko ena taro cava ga se na veika o leqataka me baleta na veiyalayalati ni nomu inisua ni vale se na ituvatuva e baleta na veika o gadreva me sauma na inisua.

Mo veivosaki kei na dua me baleta na veika o lavaka kei na sala e rawa ni vukei iko kina na veiqaravi qori, qiri ena 0508 624 327, se imeli ena contact@nzcrs.govt.nz se veisiko ena www.nzcrs.govt.nz.

NHCover

Na NHCover na inisua ni vakacaca ni leqa tubukoso. Kevaka e tiko na nomu inisua e vauca vakatabakidua na nomu itikotiko se na qele e okati kina na inisua ni kena vakama, e kena ibalebale ya ni sa tiko nomu NHCover. Eso na qele era vakaleqai ena rairai sega ni tiko na kena NHCover.

Na NHCover ena inisuataka na veika e vakacacani se vakaleqai mai na:

- uneune,
- sisi ni qele,
- kacabote ni vanua,
- waikatakata vure,
- ualoka, kei na
- kama ni veikau e vu mai na veileqa tubukoso.

E inisuataka tale ga nomu qele ena vuku ni vakacaca ni draki ca se waluvu.

Wilika na Householders' Guide ni NHCover mo kila kina e levu tale na ka ena www.naturalhazards.govt.nz/our-publications/guide-to-natural-hazards-cover/.

Ira na saumi rede kei ira na itaukei ni vale

---

iTukutuku raraba

Vulica na nomu dodonu kei na nomu itavi kevaka o dua na saumi vale se itaukei ni vale saumi www.tenancy.govt.nz se nomu qirita na 0800 TENANCY (0800 836 262).

Koronivuli kei na veivanua ni muri vuli

---

iTukutuku raraba

Mo raica na nomu koronivuli se veivanua ni muri vuli mo kila na itukutuku vou duadua kevaka e sogo kei na gauna e nanumi me na dola tale kina.